

Aleš MAVER | GRŠKA IN RIMSKA  
KNJIŽEVNOST PRI  
GIMNAZIJSKEM POUKU  
LATINŠČINE IN SLOVENŠČINE

NA začetku moram priznati, da mi je precej neprijetno, ker sem se znašel v položaju, ko bi moral kot skoraj popoln zelenec na pedagoškem polju povedati nekaj modrih misli o blišču in bedi pouka antične književnosti pri slovenščini in latinščini. Spričo dejstva, da se nikakor ne morem sklicevati na koš izkušenj pri delu v tem vinogradu, se bom v svojem prispevku skušal omejiti na tisto, kar je vidno na prvi pogled, se pravi v prvi vrsti na gola dejstva o okvirjih, v katere so v naših gimnazijah ujeti grški in rimski pisci.

Še pred tem bi si kljub vsemu dovolil izreči mnenje, da se mi zdi pouk antične književnosti, kot je načrtan pri slovenščini in latinščini, podoben dvema vlakoma, ki sicer peljeta proti isti končni postaji, a se na poti do tja ne srečata skoraj na nobenem vmesnem postajališču. Temu botruje več vzrokov, med katerimi ni zadnji ta, da je antična književnost pri pouku slovenščine zaradi kronološke razporeditve snovi v učnem načrtu omejena na prvi letnik, o čemer se je sicer veliko razpravljalo ob sleherni prenovi učnih programov, spremenilo pa se ni nič. Seveda ni moja naloga (in ne bi bilo niti umestno), da bi razpravljal o prednostih in slabostih takšnega pristopa (oboje nedvomno obstajajo). Vendarle tudi ni nobeno presenetljivo odkritje, da ravno takšno stanje pomembno prispeva h »kratekemu stiku« med poukom slovenščine in latinščine, saj je pri prvem predmetu antične književnosti v domala najboljšem primeru konec, ko pri drugem dijaki (in to v z urami radodarnem programu klasične gimnazije) sklanjajo besedne zveze tipa *poeta Romanus*, kar vnaprej izključuje kakršno koli resno povezavo med poukom o grškem in rimskem slovstvu pri obeh predmetih. Ob robu bi bilo moč dodati, da je z obema podobno neuskkljen še pouk zgodovine, ki ga antika pri slovenščini ob običajnem tempu »prehiti« za nekaj tednov, medtem ko se pri latinščini v veljavnem učbeniku resne zgodovinske teme začnejo šele z devetnajsto enoto, do katere, če učbenik jemljemo resno, ni mogoče priti v prvem letniku (in je zato razumljivo ravnanje mnogih profesorjev, ki prerez rimske zgodovine podajo neodvisno od učnega gradiva, kar ob začetku dijaškega ukvarjanja z latinščino).

Če zdaj preidem k napovedanim okvirjem, bom najprej spregovoril o mestu antične književnosti v veljavnem učnem načrtu za gimnazijski pouk slovenskega jezika in književnosti. Čeprav se Homer in tovariši z osmimi

namenjenimi jim urami v njem odrežejo bistveno boljše kot kolegi iz nekaterih drugih obdobjih književne zgodovine (na primer predstavniki srednjeveške književnosti, ki naj bi jih s prizorišča »pometli« v borih dveh urah), časa zanje niti ni prav veliko; vsekakor ga je manj, kot bi se komu zdelo prav. Takšno stanje sicer ni presenetljivo, če upoštevamo, da se morajo za prostor pod šolskim soncem kosati ne le z jezikovnimi - tem po učnem načrtu pripada polovica časa - marveč tudi z literarnozgodovinskimi vsebinami od orientalskih književnosti vse tja do razsvetljenstva in poznega 18. stoletja.

Podrobnejši pogled na obvezna besedila in prvine za interpretacijo bi pokazal, da se tehtnica precej nagiba na stran grške književnosti. V ospredju sta pri tem dva mitološka cikla - v povezavi z grško (homersko) epiko trojanski in v povezavi z grško tragedijo mit o tebanski kraljevski hiši. Zanimivo je, da slednjega ne najdemo v veljavnem učbeniku za latinščino *Veni, vidi, didici*, prvi pa je sicer zastopan precej obilno, a šele pred koncem prvega dela in v drugem delu učbenika, kar spet onemogoča resno korelacijo med tu obravnavanima predmetoma. Za (edino) domače branje iz antične književnosti je predvidena ena od Sofoklovih tragedij, bodisi *Kralj Ojdiip* bodisi *Antigona*, ki jo je kot prvo in doslej zadnje antično besedilo doletela celo izjemna čast, da je bila - v šolskem letu 1996/97 - uvrščena v privilegirani maturitetni sklop; taka uvrstitev zaradi posledic, ki jih prinaša za pouk in širše, kajpak ni od muh. Med izbirnimi besedili učni načrt ponuja iz grške književnosti odlomke iz Aristotelove *Poetike*, Herodotovih *Zgodb*, Plutarhovih *Vzporednih življenjepisov* in Longosovega roma *Dafnis in Hloa* ter kakšno izmed Sapfinih ali Anaokreontovih pesmi. Nekoliko sprto z logiko se je v prostoizbirnem delu znašla še Goethejeva *Ifigenija na Tavridi*, saj Evripida v učnem načrtu ni (pri čemer celo antologija *Branja* ponuja odlomek iz *Medeje*, ne iz *Ifigenije pri Tavrijcih*), Ifigenijina vloga v trojanskem mitu, kot v povezavi z *Iliado* in *Odisejo* pride v poštev za pouk slovenščine, pa je bolj obrobnega značaja (še posebej kajpak njen epilog v Artemidinem svetišču in okrog njega). Dobra stran uvrstitve Nemčeve tragedije v program je, da je isto besedilo umeščeno v Stockmannov učbenik za latinščino, čeprav je spet vprašanje, ali dejansko pride na vrsto pri pouku (saj spada v drugo polovico drugega dela knjige).

Učni načrt je po moji sodbi precej mačehovski do rimske književnosti, saj v obveznem delu prostor odmerja le - nedvomno pomembni in za poznejši razvoj te literarne zvrsti ključni - rimski liriki, ki jo zastopata Katul in Horacij. In če je izbira *Blagoslova ljubezni* zelo smiselna (nenazadnje tudi z vidika dijakov), imam vsaj osebno ob izbrani Horacijevi *Epodi* več pomislekov, saj bi težko rekli, da gre za ne vem kako značilno predstavnico Horacijeve pesniške umetnosti, ki bi »povozila« vse drugo, kar se je ohranilo iz rimske slovstvene tvornosti. Skoraj bi dejal, da so imeli sestavljalci starejših

programov za pouk književnosti srečnejšo roko, ko so vanje uvrščali odlomek iz *Pisma o pesništvu* (pa tudi z vrta Horacijeve lirike bi se dalo utrgati prenekatero bolj tipično pesem). Za latinista še veliko bolj boleča je nedvomno popolna odsotnost rimskega pripovednega pesništva in proze v obveznem programu. V uteho mu je sicer, da se med prostoizbirmimi besedili znajdejo *Eneida*, *Metamorfoze* in *Satirikon* (podobno kot rimska komedija s Plavtovima *Dvojčkoma*, ki povečini celo dočakata svoj trenutek pri pouku), kar pa ob kroničnem pomanjkanju časa ni prav veliko. Ciceron in zgodovinarji (ti za razliko od svojih grških kolegov Herodota in Plutarha) ostanejo za nameček povsem zunaj. Zato bi bilo kakopak iluzorno pričakovati, da bi bilo v učnem načrtu kaj prostora za kakšno besedilo krščanske, srednjeveške ali humanistične latinske književnosti.

Svetlejša plat pouka antične književnosti pri slovenščini (in pouka književnosti nasploh) so verjetno učna gradiva. Učitelju so na voljo kar trije tovrstni pripomočki in vsak izmed njih ima svoje odlike. Gre za Janka Kosa *Svet književnosti 1*, za *Stežice do besedne umetnosti 1* Vladimire Korošec in za *Branja 1* izpod peresa Darinke Ambrož, Vinka Čudermana, Majde Degan-Kapus, Bože Krakar-Vogel, Jane Kvas, Adrijane Špacapan in Marjana Štrancarja. Kosov učbenik je morda najbolj tradicionalen, kar se nenazadnje kaže v dokaj konvencionalnem in zato sorazmerno skromnem izboru besedil (ta se v glavnem pokriva z onim iz starih srednješolskih beril iz časov rajnkega usmerjenega izobraževanja). Vendar je *Svet književnosti* obenem tisti učni pripomoček, ki po moji sodbi najbolje podaja literarno zgodovino. Kot njegovo privlačno potezo, ob kateri bi se raznežil marsikateri filolog, lahko navedem še to, da prinaša dva odlomka iz antične književnosti celo v izvorniku (podobno je seveda s teksti iz poznejših obdobij). *Stežice do besedne umetnosti* so po drugi strani nekakšna kombinacija učbenika in delovnega zvezka, snov pa podajajo na nekoliko nevsakdanji način, dosledno v obliki miselnih vzorcev. Žal jih ni mogoče zares uporabljati, ne da bi imeli pri roki enega od drugih dveh učbenikov, ker ne vsebujejo besedil. Tistih, ki jih podrobneje obravnavajo, je, kot je razvidno iz preglednice, še celo manj kakor v Kosovem učbeniku.

Povsem druga pesem je z *Branji*, ki jih avtorji že v uvodu predstavijo v prvi vrsti kot antologijo besedil iz svetovne književnosti. In res na sodoben, vsebinsko in oblikovno privlačen način nadaljujejo izročilo starejših slovenskih cvetnikov svetovne književnosti iz prejšnjega stoletja. To pomeni, da je bera literarnih besedil v njih precej večja kot v zgoraj evociranih učbenikih. Tudi s polja antične književnosti. Pred dijakom (in profesorjem) se zvrstijo vsi pomembnejši vrhunci njenega razvoja (če odmislim spet nekatere pomembne dosežke rimske proze, ki jih ni) od Homerja do Petronija, a zunaj ne ostanejo niti vzorčna besedila krščanske (Avguštin), srednjeveške (*Carmina Burana*) in humanistične (npr. Erazem Rotterdamski in Pico della

Mirandola) latinske književnosti. Škoda je, da ni cvetnik nekoliko izdatnejši, kar zadeva književno zgodovino (čeprav moram pohvaliti posrečene časovne preglednice), še bolj škoda pa je, da blagodatni tega zajetnega učnega pripomočka pri pouku ni mogoče izkoristiti v večji meri. Če strnem doslej povedano o antiki pri pouku slovenščine v gimnaziji, je na dlani, da so njen bonus dobra učna gradiva, medtem ko je njena - sicer opravičljiva - slabost učni načrt, ki pušča za obširnejše posvečanje književnosti Grkov in Rimljanov malo manevrskega prostora.

Z isto stvarjo je pri pouku latinščine prav narobe. Tam sta učni načrt in maturitetni katalog glede učnih vsebin precej širokogrudna. Od dijaka namreč pričakujeta pregledno poznavanje celotne rimske in latinske književnosti, od Livija Andronika do Klavdijana in še naprej preko književnosti zgodnjega krščanstva do srednjeveških in humanističnih avtorjev; kot zadnjega med njimi maturitetni katalog navaja našega Bohoriča. Seveda ni potrebno posebej poudarjati, da pridejo v poštev domala vse literarne vrste, ki so imele pri Rimljanih kakšno veljavo. Razveseljivo je tudi, da se da omenjene vsebine ob fondu ur, ki je na voljo v programu klasične gimnazije, preliti v stvarnost. Ali bi se jih vsaj dalo, ko bi bila na voljo ustrezna/ustreznejša učna gradiva, v katerih bi bila učna - predvsem slovnična - snov razporejena drugače, kot je razporejena v trenutno edinem veljavnem učbeniku latinščine, v Stockmannovem *Veni, vidi, didici*.

Le-ta je mimo tega za pouk književnosti skoraj neuporaben. Ne le zato, ker se silno boji izvirnih latinskih književnih besedil (ki jih praktično ni) in je glede tega radodarnější celo osnovnošolski učbenik *Latinščina za vsakogar*, pač pa tudi zato, ker v njem ni sledu o kakršni koli pregledni predstavitvi razvoja antičnega in zlasti rimskega slovstva. Posebej klavrn je na tej točki prvi del učbenika, kjer je v za dijake verjetno najobčutljivejšem trenutku srednješolskega pouka latinščine, ko se začnejo v slovnici stvari s tretjo mešano sklanjatvijo in poplavo zaimkov »zaostrovati«, kot edina antična literarna vrsta izjemne pozornosti deležna basen, ki so ji tako ali drugače namenjene kar štiri enote, kot da bi bila absolutni vrhunec vsega, kar so v književnosti iztuhtali Grki in - zlasti - Rimljani. Raje molčim seveda o tem, kaj si o basni po štirih enotah pečanja z njo mislijo dijaki. Nekaj več literarnih vsebin pride na vrsto še ob koncu prvega dela (Dajdal in Ikar, Troja, Orfej in Evridika) in seveda v drugem delu, kjer pri obravnavi književnosti ponovno ni nobenega pravega reda. Mogoče ga je še največ, kar zadeva grško književnost. (Njena uvrstitvev v učbenik se mi sicer ne zdi sporna, saj v razmerah, ko po večini niti v programu klasične gimnazije ni pouka grščine, gimnazijska latinščina preprosto mora prevzeti nase še njen križ).

Ob povedanem postane jasno, da trenutno nimamo na razpolago ustreznih gradiv niti za solidno pripravo na ustni del mature, ki je v veliki meri prepuščena iznajdljivosti učiteljev. Od del v slovenščini zanjo v poštev verjet-

no še najbolj prihaja leksikon *Antika* (dasiprav učenje iz leksikona verjetno ni najbolj privlačno), za poezijo pa izčrpna antologija *Antična poezija* z odlično uvodno študijo Marka Marinčiča (pri čemer je upati na skorajšnji izid podobnega cvetnika še za prozo). Marsikaj koristnega se da najti še v starejših latinskih berilih za gimnazije (denimo v onem iz leta 1953). A vse to so zgolj manj slabe med slabimi rešitvami. Nujno bi namreč potrebovali poseben učbenik rimske (in latinske) književnosti, ki bi dijaka vanjo uvajal ob primerno izbranih in morda še bolj primerno razporejenih izvirnih besedilih, ki jih tako pogrešamo v sedanjih učnih gradivih. Eden od vzorov zanj bi lahko bila nenazadnje - *mutatis mutandis* kakopak - tudi *Branja*.

Nikakor si ne domišljam, da sem s temi maloštevilnimi paberki podal kakor koli zaokroženo sliko pouka antične književnosti pri slovenščini in latinščini. Obenem moram še enkrat opozoriti, da sem se vseskozi zadrževal na površini, ob najbolj razvidnem. Da bi na dolgo in široko razpredal o učinkovitih didaktičnih prijemih, se mi spričo pomanjkanja zaresnih izkušenj preprosto ni zdelo etično.

## GRŠKA IN RIMSKA KNJIŽEVNOST PRI POUKU SLOVENŠČINE V GIMNAZIJI

### 1 GRŠKA IN RIMSKA KNJIŽEVNOST V UČNEM NAČRTU.

Obvezna besedila in obdobja	Pojmi, prvine za interpretacijo	Prostoizbirna besedila
ANTIČNA KNJIŽEVNOST	Čas. uvrstitev, kulturno- in literarno- zgod. oznaka, zvrsti in vrste	ARISTOTEL, Poetika HERODOT, Zgodbe
HOMER, ILIADA ali ODISEJA	Mit o trojanski vojni; ant. ep - značilnosti, homerska primera, heksameter	ANAKREONT, Eros z zlatimi lasmi LONGOS, Dafnis in Hloa
SOFOKLES, ANTIGONA ali KRALJ OJDIP (DB)	Ant. gledališče; tebanski mit; tragedijatragično; zgradba drame, enotnost dejanja, vloga zbora, katarza	SAPFO, Lirika PETRONIJ, Satirikon GOETHE, Ifigenija na Tavridi
RIMSKA LIRIKA; KATUL, BLAGOSLOV LJUBEZNI; HORACIJ, EPODA	Antična ljubezenska lirika	PLUTARH, Življenje velikih Rimljanov VERGILIJ, Eneida OVIDIJ, Metamorfoze PLAVT, Dvojčka

## 2 GRŠKA IN RIMSKA KNJIŽEVNOST V UČBENIKIH ZA POUK SLOVENŠČINE V GIMNAZIJAH.

Besedilo/učbenik	BRANJA 1	SVET KNJIŽEVNOSTI	STEZICE ... 1
Homer, ILIADA	DA (6., 22. SPEV)	DA (6., 22. SPEV)	DA (6., 22. SPEV)
Homer, ODISEJA	DA (6., 12. SPEV)	DA (6., 23. SPEV)	DA (6. SPEV)
Sapfo, SVATOVSKA PESEM (BLAŽEN KO ...)	DA	NE	NE
Sapfo, PESEM (ZATONIL JE ŽE MESEC ...)	DA	NE	NE
Sapfo, HIMNA AFRODITI	NE	DA (ODLOMEK)	NE
Anakreont, EROS, Z ZLATIMI KODRI ...	DA	DA	NE
Anakreont, SENCA SO OSIVELA	DA	NE	NE
Sofokles, ANTIGONA	DA (3 ODLOMKI)	DA (1 ODLOMEK)	DA
Sofokles, KRALJ OJDIP	DA (2 ODLOMKA)	DA (1 ODLOMEK)	DA
Evipid, MEDEJA	DA (10. PRIZOR)	NE	NE
Platon, SOKRATOVO SLOVO (FAJDON)	DA	NE	NE
Aristotel, POETIKA	DA (2 ODLOMKA)	DA (1 ODLOMEK)	NE
Longos, DAFNIS IN HLOA	DA (ODLOMEK)	NE	NE
Plutarh, CEZARJEVA SMRT	DA	NE	NE
Plavt, DVOJČKA	DA (3. PRIZOR)	DA (3. PRIZOR)	DA
Vergilij, ENEIDA	DA (2. SPEV)	DA (LAOKOONT)	NE
Katul, BLAGOSLOV LJUBEZNI	DA	DA	DA
Katul, NA VSEM SVETU NI NOBENE ŽENE	DA	NE	NE
Katul, SOVRAŽIM IN LJUBIM	DA	NE	NE
Horacij, EPODA	DA	DA	DA
Horacij, CARPE DIEM	DA	NE	NE
Horacij, SREČNEJŠI BOŠ, ČE NA MORJA ...	DA	NE	NE
Horacij, PISMO O PESNIŠTVU	NE	DA (ODLOMEK)	NE
Tibul, ELEGIJA	DA	NE	NE
Ovidij, METAMORFOZE	DA (PIGMALION)	NE	NE
Petronij, SATIRIKON	DA (2 ODLOMKA)	NE	DA (EFEŠKA VDOVA)
Avguštin, IZPOVEDI	DA	NE	NE
CARMINA BURANA	DA	NE	NE
Janez Vetrinjski, LIBER CERTARUM HISTORIARUM	DA	NE	NE
Giovanni Pico della Mirandola, O ČLOVEKOVEM DOSTOJANSTVU	DA	NE	NE
Erazem Rotterdamski, HVALNICA NOROSTI	DA	NE	NE
Adam Bohorič, ZIMSKE URICE	DA	DA	NE